

NAGY KÁROLY

*Egy magyar–Amerika történet**Lényeges tények, fontos adatok, felülvizsgálandó vélemények*

zámos tudományág használja az angolul „pilot study”, „pilot project”, magyarul előkészítő tanulmány, elővizsgálat, próbafelvétel módszerét. Ilyen időben, terjedelemben és mennyiségekben behatárolt előzetes adatgyűjtések segítségével derítik fel, próbálják ki a kutatók egy-egy későbbi nagyobb méretű, hosszabb, alapos tudományos vizsgálat elvégzésének lehasználatóbb módszereit, koncepcióit, definícióit, dimenzióit, szükségleteit.

A *Beszédből világ – Elemzések, adatok amerikai magyarokról* című 514 oldalas kötet (Magyar Külügyi Intézet kiadása, Budapest, 2008) egy ilyen másfél éves előkészítő kutatás, „pilot study” eredményének tekinthető. Sürgősen szükséges egy alapos, részletes, több éves tudományos kutató, felmérő program megszervezése a magyar nemzetnek az Amerikai Egyesült Államokban élő részéről az eddig megismert tények felhasználásával, történeti és jelenkori értékteremtő munkálkodása további adatainak számbavételével és egyes következtetések, vélekedések felülvizsgálásával.

A sürgősség és az alaposság azért is indokolt, mert a nyugati országokban élő magyarok sziget- és szórányvilága létszámában ma már évről évre csökken. Az előregedés, a kihalás, a vegyes házasságok, a szórányosodás, a beolvadás fogyasztani kezdte a nyugati magyar nyelv és kultúra műhelyei számát, csökkenteni kezdte hatásosságát az utóbbi évtizedekben.

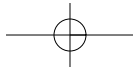
Ugyanakkor a magyar nemzetnek ez a nyugati országokban élő része még ma is jelentős erőforrás az összmagyarság számára, mert sokan felelősségüként, lelkiismereti kötelességüként vállalták s vállalják még ma is, hogy követekként, tolmácsokként, fordítókként, lobbizókként adják át a magyarság valóságait, történelmi tényeit, irodalmi, művészeti értékeit, gazdasági, társadalmi, politikai, emberi jogi érdekeit külföldi környezetüknek.

Ha a Kárpát-medence magyarságának felelős fórumai számontartással, együttműködéssel, gondolkodással, támogatással viszonyulnak hozzá, akkor még számos évtizedig képes és kész maradhat e nemzet rész a külföldi küldetéses magyarságszolgálatra.

„Kisebb csoda”

Hogy miért csak másfél éves „pilot project”-re s benne mindössze négyhetes amerikai terepmunkára jutott felelős szándék-, akarat- és lehetőségbiztosítás, annak természetesen nem a kutatók és a kötet szerzői az okai.

Néhány mondat a könyv bevezetőjéből, amit a kutatás két vezetője: dr. Czoh Gábor és dr. Papp Z. Attila szociológus írt: „2005-ben a Határon Túli Magyarok Hivatala kapta meg a felmérés elvégzésére vonatkozó feladatot.” „A HTMH 2005

végén a Teleki László Intézetre bízta a tervezett kutatás végrehajtását.” „2006 nyarán a kormányzat döntést hozott a HTMH felszámolásáról.” „2006 novemberében, éppen az Egyesült Államokban végzett terepmunkánk közben kiderült, hogy a kormány az év végére a Teleki László Alapítványt és az általa működtetett tudományos intézetet is felszámolja, ráadásul, ellentétben a HTMH-val, jogutód nélkül.” „A kutatás folytatásáról rendelkező dokumentumot a Külügyminisztérium, a Miniszterelnöki Hivatal és a Külügyi Intézet 2007 nyarán írta alá, de csak 2007 végén sikerült hozzájutnunk a munka folytatásához, lezárásához szükséges forrásokhoz.” „Úgy érezzük, hazai viszonyaink ismeretében kisebb csoda, hogy mind a kutatást megrendelő, mind a végrehajtásával megbízott intézmény felszámolása ellenére végül mégis sikerült e könyv kiadásáig eljutnunk” (9–11).

E tudományellenes és a nemzeti érdekek iránt felelőtlen kormánydöntések miatt (megszüntette a MÁÉRT-et is meg az Illyés Alapítványt is) majdnem ellehetetlenített kutató, felmérő program így vált korlátozott, nem reprezentatív és nem általánosítható érvényességű elővizsgálattá, próbafelvétellé, amely ugyanakkor a későbbiekben talán a lényeges adatokat is nyújtó egyedi esetleírások sorozataként válhat majd használhatóvá.

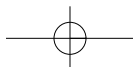
Ahogy a kutatás vezetői írják bevezetőjükben: „Vállalkozásunk ezért valójában nem tekinthető másnak, mint egy magyar-Amerika történet[nek]...”, majd később: „az itt következő leírások nem a teljesség igényével készültek...”, „A ...tárgyalt intézmények is »eset«-ként vagy esettanulmányként relevánsak...” (27), és ahogy a kötet magyar szervezetekről szóló fejezetében írója Márton János megjegyzi az adatbázis egyik táblázatáról: „Ebből a táblázatból, éppen az adatbázis hiányossága miatt, nem vonhatunk le túlzottan messzemenő következtetéseket” (310).

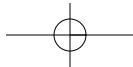
Mik lettek, lehetek ennek az előkészítő tanulmánynak és könyvnek, ennek a „pilot project”-nek az adatszolgáltató alapelemei?

- A témával foglalkozó szakirodalom.
- A 2000. évi amerikai népszámlálás adatai.
- 607–682 amerikai magyar szervezetről informáló adatbázisok internetes leírásai.
- 350 megkeresett szervezet közül 45 szervezet (12–13%) által kitöltött kérdőívek adatai.
- 4 hetes körút az Amerikai Egyesült Államokban 2006 őszén.
- 53 mélyinterjú, 49 az USA-ban, 4 Magyarországon, amerikai magyarokkal (az 1 millió 398 ezres USA-magyarság 0,00381 százaléka, az USA-ban otthon magyar nyelvet is használó 120 ezres magyar lakosság 0,04416 százaléka).

Demográfia

A kötetben Pakot Levente fejezete az amerikai népszámlálás 2000. évi adatai alapján ad számszerű, statisztikai elemzéseket az Egyesült Államokban élő magyar népességről. Ezt a kötet végén további táblázatok és grafikák egészítik ki (Melléletek II, III). Ezek az adatok az USA-háztartások 17 százalékát reprezentáló minta – minden hatodik háztartás – adatai. 2000-ben tehát „1 millió 398 ezer személy – az amerikai össznépesség 0,5 százaléka – vallotta magát »magyar« vagy »magyar

és más« származásúnak, etnikai eredetűnek. Közülük mintegy 903 ezer fő első származásként, 494 ezer fő pedig második származásként jelölte meg a magyart” (372). „Közülük az otthon magyarul is beszélő 5 éven felüliek száma 117 975 (hús százalékkal kevesebben, mint 1990-ben) (383).

A könyv 13. oldalán viszont szerepel egy fél mondat, amit érdemes adatokkal kiegészíteni. „...az újabb népszámlálások és az azt kiegészítő egyéb felmérések nem kérdeznek rá az anyanyelvre...” – írják a szerzők (13). A U. S. Census Bureau 2008. márciusi publikációja (*U. S. Census 2010*) egyik fejezetének címe ez: „Questions planned for the 2010 census and American Community Survey” (a 2010-es népszámlálás tervezett kérdései). Elérhető e honlapon: <http://www.census.gov/acs/www/index.html>. A 12. kérdés ez lesz megint (mint 1980 óta): „What is this person’s ancestry or ethnic origin?” (Mi e személy származása, etnikai eredete?). A 13. kérdés pedig így fog hangzani megint (mint 1960 óta): „Does this person speak a language other than English at home? What is this language?” (Beszél-e ez a személy az angoltól eltérő más nyelvet? Melyik ez a nyelv?) Nem az ún. „long form” (hosszú kérdőív), hanem az ACS évi minta (sample) kérdőívei fogják feltenni a kérdéseket.

Módszergondok

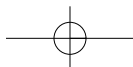
Kár, hogy a könyvben szereplő interjúrészetek a szóban elhangzott és hangrögzített szövegek teljes azonossággal leírt változatai. Antropológusok, néprajzosok, nyelvészek, pszichológusok szokták használni ezt a módszert olyankor, amikor az adatközlő interjúalanyok beszédmódja, szóhasználata is tárgya a kutatásnak: tájsházások, archaikus szavak, szófordulatok, nyelvjárási sajátosságok, egyedi kifejezések, pszichodiagnosztikai állapotok stb. Történészek, szociológusok, politológusok inkább odaadják az interjúalanyoknak a hangfelvételek pontosan leírt szövegeit, hogy ők maguk rendelkezhessenek fölülte pótlásokkal, pletykaszintű megjegyzések, ismétlések, hibák, elszólások, pongyolaságok kihagyásával, javításokkal, módosításokkal, kiegészítésekkel. Hozzájárulásukkal aztán az interjúalanyok szöveggondozásának a végeredménye az, ami nyomtatásra, kiadásra kerül.

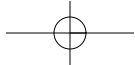
Az is sajnálatos, hogy könyvben idézett interjúrészetek azonosító számai túl gyakran nem felelnek meg az I. számú melléklet „Interjúalanyaink voltak” listája (457–458) számainak, személyeinek. Amikor egy Los Angeles-i iskoláról a lista szerint connecticuti lakost, egy sarasotai iskoláról chicagói és San Franciscó-i lakosokat idéz a könyv, csökken a hitelesség. E módszer anonimitást biztosítani szándékozó alkalmazását a 34. oldalon indokolja meg Papp Z. Attila.

A remélhetőleg rövidesen lefolytatott és publikált teljesebb kutatási, felmérési program kiküszöbölheti, kijavíthatja majd e problémákat, melyek valószínűleg az idő- és az anyagi forráshiányokat okozó felelőtlen kormánymegszorításoknak tudhatók be.

Cserkészlet, magyar iskolák

Az amerikai magyar cserkészlet mintegy 70 csapata 4000 cserkészét Papp Z. Attila mutatja be a kötet 29. oldalán. „Interjúink alapján mintegy [...] belülről

próbáljuk rekonstruálni az amerikai magyar cserkészzet, illetve a Cserkészszövetség működését és kihívásait” – írja (109).

A Szövetség és a csapatok ismertetését hat téma részletezése követi: a cserkészzet mint magyar szocializációs keret, mint oktatási, képzési helyszín, mint az ifjúsági kultúra terepe, mint családi „örökség”, a csapatok közötti kapcsolatok és kritikai vélemények. „A cserkészzet elsősorban [...] magyar szocializációs keretként működik: a belépés nyelvismerethez kötött, a tevékenységek magyarul zajlanak, [...] a képzések egy része [...] magyarságismerethez kapcsolódik, a fenntartó a helyi magyarság [...] köreiből kerülnek ki” (119).

Az Egyesült Államokban jelenleg működő mintegy 26 magyar iskola közül ötöt mutat be Németh Szilvia a könyvben. Ezek: a Los Angeles-i (CA) Első Magyar Református Egyház 18 tanulóval, négy nevelővel működő vasárnapi iskolája; a sarasotai (FL), három tanulócsoporttal kéthetenként működő Wass Albert vasárnapi iskola; a clevelandi (OH) Egyesült Magyar Alap 75 tanulóval, 16 tanárral működő hétfői iskolája; a bostoni (MA) Bartók Béla iskola és óvoda – „Boskola”, amelynek 42 tanulója 12 pedagógus tanítja minden második szombaton és a New Brunswick-i (NJ) Széchenyi Magyar Iskola és Óvoda, ahol 85 gyermeket és fiatalot 12 pedagógus tanít minden szombaton délelőtt 9-től 1-ig.

Összefoglalójában ezt írja: „A dokumentum- és az interjúelemzések alapján az általunk vizsgált iskolák esetében két fő célkitűzés állapítható meg. Egyrészt vannak intézmények, amelyek egyértelműen csak a tanulóik és szüleik anyanyelv-megőrzésére fókuszálnak [...] másrészt vannak iskolák, amelyek a magyar nyelv megőrzése mellett az intézményük életébe résztvevőknek [...] a tágabb értelemben vett helyi társadalomban való beilleszkedését is megpróbálják támogatni” (295).

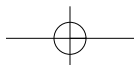
Egyházak

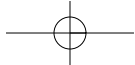
Az amerikai magyar egyházakat harminchat oldalon mutatja be Papp Z. Attila, „Az egyházi szervezetek (helyi gyülekezetek, templomok) szerepe” címmel (72–107).

A református, a katolikus és a baptista egyházak működésének áttekintése után a következő témákról közöl még interjúrészleteket: egyházi viszonyok és kihívások, negatív jövőkép, lelkipásztori, lelkesítő utánpótlás, a gyülekezet fenntartásának kérdése, konfliktusok jelenléte, vallásos hit versus magyarságápolás dilemmája. Megfigyelése szerint „Az egyházak diaszpóra közegben helyi kulturális centrumként is működnek, szoros kapcsolatot ápolnak más helyi magyar intézményekkel” (106). Ugyanakkor így figyelmeztet: „Ha az etnikus kultúra részét képező egyházi élet magyar nyelv nélkül kezd működni, és érvényesül a »szívében él a nemzet« gondolata, a diaszpóramagyarság helyi megőrzésének stratégiái is át fognak alakulni” (107).

Országos és helyi amerikai magyar szervezetek

Az amerikai magyar országos és helyi szervezetekkel a könyv harminckét oldala foglalkozik (35–71), ebből 14 oldal a szervezetek közti konfliktusokat taglalja (53–70) – a kooperációt, együttműködést csak fél oldal (71). A szervezetek adatbázisának fontosabb jellemzőit Márton János elemzi (299–310), ugyancsak ő dolgozza fel a 350 meg-

keresett szervezetből 45 által kitöltött kérdőívet. Összefoglalásában azt írja, hogy a 45 szervezet közül a „legtöbb az 1956-os magyarországi forradalom és az 1989-es rendszerváltás közötti időszakban alakult”. Domináns céljaik „a kulturális, a vallási/egyházi jellegű célok, a nyelvápolás, a jótékonyági [...] célok, közösség-szervezés és a különböző oktatási célok, amelyek az évek folyamán sok esetben az amerikai Magyarországról a Kárpát-medencében élő magyarokra is kiterjedtek” (349–350).

Hiányolható, hogy Márton János nem is említi számos amerikai magyar szervezetnek azt a célját, hogy tagjai követekként, tolmácsokként, fordítókként, lobbizókként adják át a magyarság valóságait, történelmi tényeit, irodalmi, művészi értékeit, gazdasági, társadalmi, politikai, emberi jogi érdekeit külföldi környezetüknek. Ha csak felsorolt volna jó néhány tucat könyvcímet azokból az angol nyelvű kiadványokból, amelyeket amerikai magyar szervezetek tagjai publikáltak a magyar irodalom, történelem, gazdaság, jog, társadalom témáiról Hunyaditól Kossuthig, Trianontól Tisza Istvánig, Bibótól Erdélyig, hét évszázad magyar költészetéről az 1956-os magyar forradalomig és szabadságharcig, akkor kiderült volna e küldetésstudatos magyarságszolgálati cél „hírünk a világban” jelentősége.

Ahogy Görömbei András fogalmazott az amerikai magyar szigetvilág néhány közössége meglátogatása után 1988-ban: „Rettenetes szétszórtságunk óriási jelenlét is a világban. [...] Tapasztalhattam, hogy ezek az emberek nemcsak önmagukért, de magyarságukért is helytállnak a világban. [...] Magyarságukat Nyugaton küldetésnek is tekintik, céljuk, belső törekvésük a magyar nemzeti értékek megbecsülése, védelme, terjesztése. [...] Meggyőződésem, hogy az itthonitól eltérő viszonyítási rendszerük, gondolkozásuk amerikai dinamizmusa, szemléletük több kultúrára tekintő nyitottsága, gazdag nyelvtudásuk adta távlataik olyan értéke az összmagyar nemzeti eszmekincsnek, amelyekkel az eddigénél sokkal elevebben, nyitottabban kellene élnie Magyarországnak. [...] Az ő munkájuk révén talán Magyarországról is igazabb képet alkot a világ. [...] Veszteségeink erőforrásként is működnek” (*Alföld*, 1988/1).

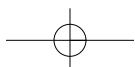
Sine ira?

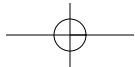
„Sine ira et studio”, pártatlanul, harag és részrehajlás nélkül. Tacitus, római történetíró *Annales* című művének bevezetőjében használta ezt a kifejezést mint történetírói célt. A mottó azóta mércévé vált a tudományok művelői számára.

E célkitűzést hogyan valósítja meg ez az amerikai magyarokról szóló kötet? Idézzük néhány mondatot: „Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy a szervezeti élet által generált amerikai magyar etnikus kultúra... ma már inkább *gyökértelen*” (kiemelés – N. K.) (421).

„...összességükben ezek... az amerikai civil társadalmi eszmény logikáját átvevő *szabadidős* (kiemelés – N. K.), önként vállalt kvázi szegreált tevékenységek a szélesebb társadalomba vett integrációt erősítik...” (421).

„...a szervezetek egy része nem tud kellő hatékonysággal működni, ezért gyakran egy sajátos *vidékiség* (kiemelés – N. K.) jellemzi ezeket” (422). A *provincializmus* (kiemelés – N. K.) [...] állapotát jól tükrözi az amerikai magyar közösségek sajátos ellentmondása...” (423).

„...az Amerikába *szakadt* (kiemelés – N. K.) népcsoportok olyan új közegbe kerültek, ahol az otthonról hozott értékekkel nem tudnak mit kezdeni” (419).

„Ebben az alfejezetben [...] az amerikai magyar szóhasználatban *magyarkodásnak* (kiemelés – N. K.) nevezett, egy konkrét szervezeti életen is túlmutató tevékenységegyüttesnek az interjúk során felmerült fontosabb kérdéseit, megállapításait igyekszünk csoportosítani” (135–136). „Elemzésünk alapján 5 nagyobb tematizáció kapcsolódik a magyar közösségi élet jelenségköréhez: a magyarkodás értelmezései és megélése; [...] a magyarkodás mint civil társadalmi tapasztalat; [...] mint kontraszelekció eredménye; [...] mint időhasználati kérdés; [...] pszichikai kihívásai” (136).

E tematizációknak nevezett vélekedések, feltételezések, minősítések valószínűleg megint csak a káros idő- és költségvetés-megszorítások következményei. Egyedi „pillanatfelvételek” néha inkább sztereotípiákat, torzókat eredményezhetnek, mint általánosabb érvényű valóságismeretet. (Néha tényleg „nem látszik a fától az erdő”.) E minősítő vélemények még a könyv adataival sem mindig egybevágnak.

Az amerikai magyarság nem gyökértelen, hiszen magyar kulturális gyökerei gondozását, művelését, következő nemzedékeknek átadását műveli, a könyv számos adata, leírása szerint is.

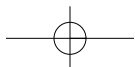
Nem szabadidős tevékenységet folytatnak. „E nemzetföltő paradigmában a magyarságmegtartás központi helyet foglal el, amelyet magyarságszolgálattal, nemzetileg elkötelezett módon, hivatással lehet és érdemes művelni. Az ezt vallók számára a magyarság nem »hobbimagyarság«, hanem elkötelezett tevékenységegyüttes” (207–208).

Nem provinciális, vidéki, hiszen ha a következő részletes és alapos felmérés kutatói majd átnézik az amerikai magyar szervezetek meghívott előadói listáját, akkor ott olyan nevekkel fognak találkozni mint Illyés Gyula és lánya Illyés Mária, Németh Magda és Wigner Jenő, Sütő András és Teller Ede, Weöres Sándor és Kányádi Sándor, Dobos László és Csoóri Sándor, Faludy György és Farkas Árpád, Czine Mihály és Antall József, Jeszenszky Géza és Duray Miklós, Tornai József, Püski Sándor, Király Béla, Kovács Imre, Deák István, Görömbei András, Nagy Gáspár, Vizi E. Szilveszter, és hosszan folytathatnánk a névsort.

Nem szakadtak Amerikába magyar népcsoportok, hanem a század elején kivándorolt, a második világháború és az '56-os forradalom leverése után kimenekült magyarság nagyon is tudott mit kezdeni az otthonról hozott értékekkel.

Magyarkodás? Hogyan határozza meg ezt a szót a *Magyar Értelmező Kéziszótár?* (Bp., 2003): „magyarkodás, fn, pejor. Az a tény, hogy vki magyarságát fitogtatja.” És az Országgh László *Magyar–angol nagyszótár* (Bp., 2002)? Így: „magyarkodás, exaggerated, sham profession of one's being a true Hungarian”; Sham: hamis, ál, nem valódi, csalás, ámitás, színlelt.

Az általam 50 éve ismert mérvadó körökben nem lebecsülő, pejoratív „magyarkodásnak” nevezzük amerikai magyar szervezeteink, egyházaink, egyesületeink és tagjaik felelős magyarságszolgálati tevékenységét. A könyvben az 53 mélyinterjú adó amerikai magyar közül csak hatan használták a „magyarkodás” kifejezést – ők tudják, miért. Nem indokolt és nem igazságos azt mondani, hogy az amerikai magyar közösségek tagjai általában álságosan és dicsekedve fitogtatják magyarságukat a közösségi életük-

ben. Magyar iskolákat, egyházakat, szervezeteket, egyesületeket, múzeumokat fenntartani, dollárezreket a marosvásárhelyi Teleki-tékának összegyűjteni, magyar oral historyelőadás- és könyvsorozatot szervezni, a Kárpát-medence magyar kisebbségi, közösségi jogvédelmére mozgalmakat működtetni, a magyar történelem tényeiről angol nyelvű könyveket kiadni: hamis, álságos, fitogtató „magyarkodás”? Inkább az állapítható meg a kutatás felméréseiből, hogy az amerikai magyar közösségek általában büszkék magyarságukra, és szeretettel, jelentős mértékű áldozatkészséggel vállalják magyar származásukat, kultúrájukat.

Köszönet és sürgős feladat

Illesse köszönet, megbecsülés és elismerés mindazokat, akik a mostoha körülmények ellenére is vállalták és megvalósították e történelmi jelentőségű felmérést és eredményeinek könyvben közreadását.

Tegyünk meg minden tőlünk telhetőt azért, hogy sürgősen elindulhasson e kutatás és e könyv folytatásaként egy nagyszabású, átfogó, teljességigényű felmérő program az amerikai magyar nemzetrész sziget- és szórványvilágáról.

Gyárfás Gábor munkája